

VLADOJE DUKAT: KORESPONDENCIJA ABRAHAMA PENZELA I ADAMA BARIČEVIĆA

Abraham Jakov Penzel bez sumnje je zanimljiva ličnost šarenog XVIII. vijeka — »najljepšeg vijeka«, kako ga na jednom mjestu zove Jovan Skerlić. On je tip literarne i naučne bohême onoga vremena, gotovo bismo rekli: zadocnjeli »putujući skolar«. Čovjek širokog, iako ne dubokog znanja, izvanredno načitan, znalac desetero jezika, plodan pisac, potucao se taj Nijemac po srednjoj Evropi, živio u Njemačkoj, u Rusiji, u Poljskoj, u Austriji, pa opet u Njemačkoj, a da se nigdje nije mogao smiriti ni dovinuti se višem cilju. Koliko je god bio okretan i upotrebljiv, i lako se snalazio u svakoj prilici, nesretni porok njegov — bio je strasno odan piću — tradicionalni porok vaganata i putujućih skolara, posvud mu je kvario račune. Lako je ulazio u odlično društvo, ali čim bi sklonost njegova k vinu izbila na površinu, svijet ga se počeo kloniti i on je zamalo morao ponovo uzeti štap u ruke.

Udes ga je bio zanio i u naše krajeve. Godine 1793. postade profesorom poetike u ljubljanskom liceju, gdje je proveo pet godina. Među učenicima njegovim bijaše i Jernej Kopitar, koji u svojoj autobiografiji iznosi nekoliko epizoda iz života toga svoga profesora (Barth, *Kopitars Kleinere Schriften* [Wien 1857] str. 1.—14.; napose 5.—7.). Sud je njegov o Penzelu kratak i odrješt: »... sehr gelehrt und redlich, aber jeden Abend ebenso betrunken...« Čim je Penzel došao u Ljubljanu, odmah je, kao čovjek od knjige i pera, stupio u saobraćaj s književnim drugovima u kranjskoj metropoli. Kako se, kao filolog i znalac jezika, živo počeo zanimati za jezik i književnost južnih Slavena, nije čudo da je tražio vezâ i u Zagrebu. I tu se namjerio na Adama Baričevića, bivšeg profesora zagrebačke arhigimnazije i u ono vrijeme župnika pri sv. Mariji u Zagrebu, čovjeka obrazovana i uslužna, ljubitelja knjigâ¹), s kojim je onda kroz sve vrijeme svoga boravljenja u Ljubljani vodio dosta živahnu korespodenciju. Dašto, ta se korespodencija vodila latinskim jezikom, za onda još jezikom evropske naučne republike. Uzgred pominjem, da je Baričević bio čuven hrvatski latinist, ali on ipak nigdje ne dostiže glatkog i elegantnog latinskog stila Penzelova.

Budući da ta korespodencija podaje malu doduše, tijesno zaokruženu, no ipak zanimljivu sliku iz kulturnog života u našim stranama potkraj XVIII. stoljeća, mislim da ne će biti na odmet, ako iz nje nekoliko sitnica, koliko su od općeg interesa, iznesem na svijetlo.

Kako su se njih dvojica upoznali, to se iz korespodencije ne razbira. Prvo pismo, što ga Penzel piše Baričeviću (14. X. 1793.) već je odgovor na jedno (izgubljeno) pismo Baričevićevo, pa se čini, da se Baričević prvi

¹ Ispor. moju radnju: O književnom i naučnom radu Adama Alojzije Baričevića (1756. — 1806.). — Rad 224. str. 75. — 97.

obratio na Penzela. U tome pismu Penzel podaje svom novom prijatelju kratak »curriculum vitae«. Rodio se, veli, u Dessavi (zapravo u selu Törten kod Dessave; god. 1749.) u Saksonskoj, u kraju, gdje su nekad živjeli Slaveni. Prema tome je i on, kako ponosno ističe, po svojim predima Slaven. Već od djetinjstva zanimao se slavenskim jezicima. Bivši u sveučilištu u Halli napisao je tri disertacije, koje rade o Slavenima (ne navodim natpisâ tih disertacija, jer nemaju vrijednosti; opsežniju biografiju Penzelovu donosi djelo »Allgemeine Deutsche Biographie«). Onda je, postavši katolik (rođen je i odgojen u kalvinskom zakonu), pošao u Rusiju i naučio letski, litavski, estonski i ruski. Odavle je prešao u Poljsku, gdje je proveo deset godina. Poljski da znade kao svoj maternji jezik. Iz Poljske ga je »dira necessitas« odagnala u Sleziju, gde je bio učiteljem nekog mladoga plemića. Čuvši za nj carski dvorski savjetnik Birkenstock (jedan od glavnih pomagača Josipa II. pri povodenju njegovih školskih reforma) pozvao ga u Beč i namjestio kao profesora u Ljubljani. Tako mu se evo pružila prilika da nauči južne slavenske dijalekte: hrvatski, dalmatinski, dubrovački, srpski i bugarski. Odmah je počeo tražiti gramatike tih dijalekata, ali je bio slabe sreće. Poznaje Relkovićeve ilirsku gramatiku, no ne zna, kakav se jezik razumijeva pod tim imenom. Stoga moli Baričevića da mu šalje knjigâ o Hrvatskoj; napose bi htio rječnike Jambrešićev i Belostenčev, prijevod Sv. pisma i koju historiju hrvatsku, a naročito Krčelićeve Notitiae praeliminares, Katančićeve rasprave i djelo Blaškovićevo (de Republica Andautonia).

Baričević mu odgovara 28. X. 1793. i opsipava ga hvalama po običaju humanista. Čestita noričkoj provinciji, što je onamo došao Penzel, jer otkako su umrli Nikodem Frischlin² i Ivan Schoenleben³, nije Ljubljana imala muža, koji bi se mogao mjeriti s Penzelom. Djelce njegovo »de arte historica« pročitao je već pred godinu dana i odonda zavolio njegova pisca. Nastojat će mu pribaviti željene knjige. Izručuje mu pozdrav profesora Šimanovića⁴, kojemu je Penzel god. 1792. pomogao pri izdavanju njegova djela »Evangelium Syntattomenon«.

Iduće se pismo Penzelovo izgubilo; i sâm ga Baričević nije dobio. U daljem pismu (3. I. 1794.) Penzel zahvaljuje zagrebačkom prijatelju i pripočuje mu, da je u Celovcu počeo izdavati »diarium aliquid litterarium« (Allgemeine gelehrte Zeitung Deutschlands für die österreichischen Staaten); pa moli Baričevića, da mu u Zagrebu nađe pretplatnika među onima, koji znadu njegov (Penzelov) maternji jezik. A izdat će u Celovcu i pisma svoja (Sammlung merkwürdiger Briefe; zbirka je izišla istom god. 1798.). »O drugim poslovima šutim, samo to jedno znaj, da ne polazim krčama niti tražim društva lijepih žena, niti obijam pragove moćnih, već neprestano ili što čitam ili pišem ili plandujem po šumama. Kao Epikur stanujem ἐν κήποις, u predgrađu nedaleko gimnazije ... Za jelo ne marim, ali dobijam izvrsnu hranu za sedam forinti kod neke udovice plemenita roda (vidua Nobilis), koja ima nečaka u gimnaziji«. Osvrćući se na neke

² Nicodemus Frischlin (1547.—1590.) latinski pjesnik i filolog, auctor djela »Grammatice latina«, boravio je neko vrijeme i u Ljubljani.

³ Janez Ludovik Schoenleben, pisac slovenski i latinski, rodio se, živio i umr'o je u Ljubljani (1618.—1681.). Kao historik izišao je na glas djelima: »Aemona vindicata« (1674.) i »Carniolia antiqua et nova« (1681.).

⁴ Franjo Šimanović († 1797.), profesor zagrebačke kraljevske akademije. Ispor. što sam o njem napisao u Nast. Vjesniku, knjizi XXX., str. 391.—393.

napomene u Baričevićevu pismu odgovara mu da Denisa⁵ (bard Sined) pozna lično i da voli njegove pjesme, pa da Durichovu »Bibliotheca slavica«⁶ željno iščekuje »ut puella Horatiana iuvenem trans mare Adriaticum ventorum vi retentum«.

Na to pismo kao da mu Baričević nije odgovorio. U pismu naime od 15. IV. 1794. Penzel se čudi, što Baričević ne odgovara i ne šalje knjigâ. Bilo bi, veli, za to prilike idućeg vašara. Novine su njegove našle mnogo kupaca u Beču, a veselit će se, ako mu ih Baričević nađe i u Zagrebu. Pismo imade ovaj pripis: »Kad sam ovo napisao, došao mi je đak i donio mi zlatnih novaca Dioklecijana, Valentinijana, Aurelijana, Konstantina i dr. Tim je blagom Ljubljana bogata; već sam bez ikakva troška stekao više od stotinu novaca ovdje iskopanih. Imade li takovih žetava i u Hrvatskoj?«

Baričević je Penzelu obećane knjige, čini se, poslao istom u kolovozu 1795., i to »per negotiatores Desselbrunerianos«, ali pismo se njegovo nije sačuvalo. Penzel mu odgovara 15. X. 1795. Među knjigama su dva djela Krčelićeva, koja mu je poslao na dar Josip Mikoci⁷; Penzel stoga moli, da mu isporuči njegovu hvalu. Blaškoviću i Katančiću sâm je pisao; pisma prilaze otvorena i moli da ih Baričević naslovnice uruči. Osim toga šalje otvoreno pismo za Dombaya, premda ne zna, je li »taj Turčin i Arapin« pripada u njihovo kolo⁸. Za sve mu knjige zahvaljuje, bile one još kako neznatne. Sve su one za njega vrijedne, jer se i iz njih dade razbirati »populi genius«. Dosad poznaje »genius« Hrvatâ samo iz pjesama, koje o njima pjevaju u Prusiji, a tu je riječ »Hrvat« istovetna s »barbarin«. Samo žali, da nema među knjigama ni gramatike ni rječnika hrvatskoga. Zatim pita za »slavonske« knjige, za dalmatinske (ima nekoliko dalmatinskih knjiga štampanih u Veneciji), bosanske i bugarske. Konačno pripovijeda, da ga je pred tri mjeseca pohodio grof Széchényi⁹ sa svojim »pedagogom« i odnio mu nekoliko knjiga, koje se tiču Ugarske — među njima nekoliko, što ih je dobio od Baričevića — i nekoliko starih novaca.

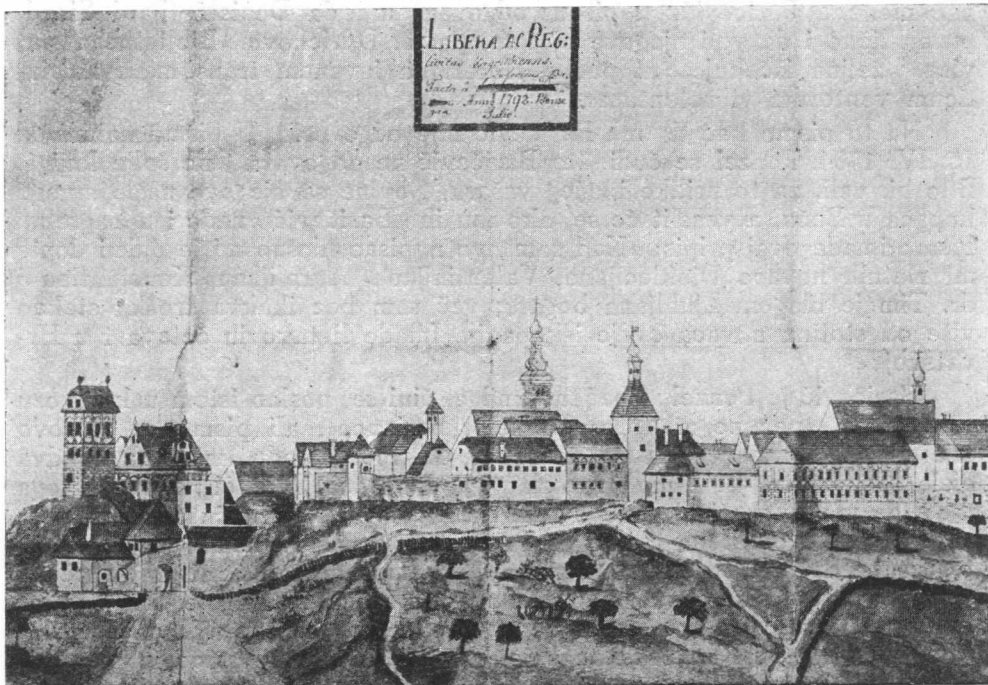
⁵ Johann Nepomuk Cosmas Michael Denis. (1729.—1800.), isusovac i kustos dvorske biblioteke u Beču. Poznati latinski i njemački pjesnik (»bard Sined«).

⁶ Vaclav Fortunat Durych (1735.—1802.), auctor djela: Bibliotheca slavica antiquissimae dialecti communis et eulesiasticae universae Slavovum gentis (Vindobonae 1795.).

⁷ Pisac djela Otiorum Croatiae... koji je štampao Baričević (Rad 224, 85.—87.).

⁸ Franz von Dombay (1758.—1810.) rodio se i umr'o u Beču, ali je dugo živio i u Zagrebu (kao »k. k. orientalischer Gränzdollmetscher«) i tu izdao jedno od najznatnijih svojih djela: Geschichte der Mauritanischen Könige. Verfasst von dem arabischen Geschichtschreiber Ebül-Hassan Aly Ben Abdallah Ben Ebi Zeraa, aus der Stadt Fess gebürtig. Aus dem Arabischen übersetzt, und mit Anmerkungen erläutert, von Franz von Dombay (Agram, im Verlage der bischöflichen Buchhandlung, 1794.). Izdanje toga djela omogućila mu je znatnim dijelom baš hrvatska inteligencija, kako se razbira iz spiska prenumeranata (među njima se navodi i Baričević). Dombay bijaše u svoje vrijeme orijentalist na glasu. Vincentije Kalafatić, koji mu je također bio prijatelj, priča o njem da je pored istočnih jezika znao još i španjolski, francuski, engleski, talijanski, njemački i latinski. Kao »Gränzdollmetscher« zacijelo je znao i hrvatski. Baričević mu je bio prisni prijatelj i često ga je pohadao.

⁹ Grof Franjo Széchényi (1754.—1820.), poznati mađarski rodoljub, osnivač mađarskog narodnog muzeja i narodne biblioteke. Službovao je i u Hrvatskoj (kao »locumtenens Bani«, predsjednik banskog stola i zagrebački veliki župan) i tu se valjda upoznao s Baričevićem, kojega je, kako se vidi iz njegove korespondencije s njime, visoko cijenio.



Zagreb (Grič) godine 1792. (U Gradskom Muzeju u Zagrebu.)

Baričević odgovara 15. XII. 1795. (To će biti datum koncepta, jer se iz odgovora Penzelova razbira, da je Baričevićevo pismo pisano uoči Božića = pridie Saturnalium). Već je, veli, mislio, da je Penzel ostavio Ljubljanu. Pismo je predao, samo je Katančićevo morao poslati u Peštu, gdje se on sad nahodi. I kod njega je bio Széchényi i odnio mu nekoliko knjiga, ali starih mu novaca nije pokazao. Nekad je rado pokazivao strancima svoje starine, što ih je sâm iskopao u Sisku, ali otkad je prije osam godina bio okraden od svog sluga, ne pokazuje ih nikom više.

Baričevićevo je pismo Penzel primio na Ivanje. Osobito ga je razveselilo, da mu je Baričević pisao na sâm imeni dan svoj. »To je zacijelo zavrijedilo vrč (= amphora) vina, no kako nemam vrčeva, dao sam odmah donijeti bocu vina — onako kako sam je primio, blagoslovljenu od svećenika — i cijelu ispraznio do dna u tvoj spomen; a pijuci zaželio sam da poživiš toliko godina, koliko je kapi sadržavala svaka čaša«. I požurit će se da mu što prije odgovori, jer je o praznicima dokon. — Sad slijedi dugačka historička-etnografsko-filološka rasprava o Gotima, u kojoj Penzel među ostalim kuša i to dokazati, da su Magjari podrijetlom Laponci. »Ali te usrdno molim, da toga nikome ne kazuješ, da Katančić ne sazna što god o toj stvari, jer je sad dužnost njegova da bude u volju Magjarima, a ovi ne će ni da čuju o tome da bi bili Laponci«. Pošto je onda cijelu staru Evropu podijelio trima narodima: Getima, Keltima i Kvenima, tvrdi najzad da su Geti [Goti] i Slaveni bili istovjetan narod. »Domovina obaju bila je jedna ista i to zajednička, a to jezici njihovi divno dokazuju«. Kao dobar znalac i njemačkih i slavenskih narječja tvrdi on, da su njemački i

slavenski jezik jedan isti, i da nema nijedne riječi u bilo kojem od obadva jezika, kojoj se korijen ne bi mogao naći u jednom ili drugom od njih. Završivši svoj naučni ekskurz i prelazeći na druge stvari pita Baričevića, je li predao njegovo pismo Dombayu. Zanima ga znati, jer mu je poslao neka arapska *ἀρεθότα*. A Baričeviću šalje jednu pjesmu svoju. Pismo je datirano: VI. Kal. Jan. 1796. (= 27. prosinca 1795.). Baričević nije odgovorio na to pismo, no Penzel mu ipak mjesec dana kasnije (VI. Kal. Febr. 1796. = 27. siječnja 1796.) nanovo piše, jer je, veli, dokon (zbog vašara nema škole), a u svom ranijem pismu nije odgovorio na sva pitanja Baričevićeva. I onda najprije raspravlja o svom najomiljelijem studiju: o rimskim novcima i starinama. Pripovijeda, kako je u Krakovu trebao urediti zbirku starih novaca dekana krakovskoga, i to da je bio njegov »tirocinium in re nummaria«. Inače nije ni u Poljskoj ni u Sleziji nahodio starih novaca, no čim je došao u Ljubljanu, da je našao kod Linharta¹¹ krasan eksemplar Valentinijana. Opazivši Linhart njegovo ushićenje poklonio mu je toga Valentinijana, kojega je on odonda običavao nositi u džepu i pokazivati drugima, pa su mu ljudi videći njegovo zanimanje počeli darovati i druge stare novce, i tako je skupio do tisuću komada i sastavio katalog o svojoj zbirci, koji će poslati Baričeviću. Pita ga, kakav je čovjek Dombay. Poslao mu je neke arapske spise i zamolio ga da mu štošta razjasni »o slavenskim stvarima, to jest o narječjima slavenskog jezika, koja se govore u zemljama podložnim turskom gospodstvu«, ali nije dobio odgovora. A Baričevića moli da mu šalje što god »slavonskim ili dalmatinskim« jezikom napisano. Nema li možda u Sisku čestit knjižar, koji bi mu mogao poslati takovih knjiga? Ima li knjiga pisanih bosanski i bugarski? Željno očekuje obećanu Kornigovu gramatiku¹², Katančićevo pismo i nastavak Blaškovićeve Ilirske historije, koje prvu je svesku primio.

Iza toga pisma nastala je duža stanka u korespondenciji. Krivac joj je, čini se, bio Baričević, jer mu Penzel piše gotovo godinu dana poslije — 30. XII. 1796. — kratko pisamce i pita, zašto mu ne odgovara i ne šalje obećanih knjiga. Javlja mu, da u Kranjskoj vlada oštra zima, i da je on »Adamov dan« (24. decembra) proveo »frigus dissolvens, largius supra focum ligna reponens, ac vinum Pucinum¹³, quod Liviae olim octoginta annos vivere fecit, benignius depromens...« Najzad mu čestita novu godinu. Sad mu i Baričević uskoro odgovara (7. I. 1797.) i šalje prospekt Bernolákova Slavenskog rječnika¹⁴, koji Penzela toliko zanima, te on u idućem pismu (30. I. 1797.) pita, može li se djelo još naručiti. Onda nastavlja: »Ovdje (u Ljubljani) književnost drijeva. Jedan je mladi svećenik — od onih, koje zovu kapelanima — počeo na početku ove godine izda-

¹⁰ Rad 224, 96.

¹¹ Anton Linhart (1756.—1795.), auctor djela: Versuch einer Geschichte von Krain und der brigen südlichen Slaven Oesterreichs (Ljubljana 1788.). Bio je također slovenski pisac. U vrijeme, kad Penzel o njem piše, već je Linhart pokojni — ili, kako to Penzel bilježi: *viv ev áyios*.

¹² Kroatische Sprachlehre, oder Anweisung für Deutsche, die kroatische Sprache in kurzer Zeit gründlich zu erlernen... Herausgegeben von Franz Kornig, Lehrer der bürgerlichen Erziehungsschule an der königlichen Hauptschule zu Agram (1795.).

¹³ Punicinum-Prosecco. »Vinum Pucinum« bijaše već u starom vijeku na dobrom glasu.

¹⁴ Anton Bernolák (1762.—1813.), koji je rodom Slovak kao šafařík, izdao je rječnik pod natpisom: Slovár Slovenski... seu Lexicon Slavicum (Bohemico - Latino - Germanico - Ungaricum)... u šest svezaka. No djelo je izišlo istom god. 1825.—1827.

vati novine kranjskim jezikom¹⁵, ali ja vrlo sumnjam, da će to preduzeć uspjeti«. Čudi se, da Bernolák ne umeće u rječnik hrvatsko narječje, koje se znatno razlikuje od kranjskoga »u mnogim riječima i idiatizmima«, a još se više razlikuje od slavenskoga, kojim govore u Ugarskoj, jer to je zapravo češki jezik, pa će ga samo obrazovan Hrvat razumjeti. Još se boji, da će rječnik biti preopsežan.

Baričević odgovara 16. II. 1797. Slavenski jezik, tumači mu on, imade mnogo narječja. Hrvatsko je narječje srodno kranjskomu, ruskomu i svim južnim narječjima, a razlikuje se od češkoga i poljskoga. Kao novost mu pominje, da su donjoluzički Srbi sad prvi put dobili prijevod Sv. pisma, kako mu je javio Anton¹⁶ iz Zhorjelica (Görlitz).

Vrlo je zanimljivo naredno pismo Penzelovo. Penzel već od mladosti svoje znade za slavenski otok usred njemačkog mora, pa sad on prijatelju svome razlaže o književnosti lužičkih Srba, koju od sviju slavenskih, dašto, najbolje poznaje. Piše mu, da ima u svojoj biblioteci dva »vendska« prijevoda biblije: jedan, sa oba zavjeta, štampan u Budišinu god. 1742., drugi, novoga zavjeta, štampan u Khočebuzu (Kottbus) 1710. »Venedicam linguam ubi dixi, tu eam intellexisse putato, quam longe lateque per utramque Lusaticam tam superiorem quam inferiorem rusticis plebeisque hominibus communis est, et quam tu in ultimis tuis (litteris) Serbicam appellasti. De tot tantisque Slavicis gentibus olim per omnem Germaniam diffusis, in ipso Germaniae Meditullio nunc tantum pusilla ista gens Lusaticam incolens aetatem tulit«. Jezik je jedan, koji se govori u obje Lužice, ali se ponešto razlikuju oba narječja, te budući da »quaelibet dialectus, ut accidere solet, peculiaria sua vocabula habeat, quae alias, rectius ut puto, in idioticis colliguntur, hinc factum est, ut Venedi bifariam sibi linguam esse somniaverint, gensque omnibus doctioribus libris plane destituta, utriusque dialecti peculiarem grammaticam ediderit«. Gramatiku gornjoluzičkoga dijalekta izdao je Matthaei¹⁷, donjoluzičkoga Hauptmann¹⁸. Ortografiju gornjoluzičkoga dijalekta ustanovio je Bierling¹⁹. Za etimološko djelo Francelovo²⁰ veli da je »opus insanientis, sanaeque eruditionis refertissimum«. Prijevod Sv. pisma nije istom sad izišao, već je prvi gornjoluzički prijevod, u oba zavjeta, štampan god. 1728., po drugi put god. 1742. Žitelji donje Lužice dobili su prijevod Novoga zavjeta god. 1709. Stari će im zavjet izdati prijatelj njegov Fritz, »qui se ipsum Venedice nominat »Farár Gottkojczach a Gołbinje«. ²¹ No i katolički Lužičani imadu svoje knjige, od kojih

¹⁵ »Lublanske Novize«, koje je izdavao Valentin Vodnik, u ono doba kapelan i beneficijar pri sv. Jakovu u Ljubljani. List je izlazio do god. 1800.

¹⁶ Karl Gottlob Anton (1751. — 1818.), jedan od mnogih dopisnika Baričevićevih, bijaše auktor djela: Erste Linien eines Versuches über der alten Slawen Ursprung, Sitten, Gebräuche, Meinungen und Kenntnisse (Leipzig 1783.; drugo izdanje izišlo godine 1789.).

¹⁷ Georg Matthäi (Matthaeus), Wendische Grammatica (Bautzen 1721.).

¹⁸ Johann Gottlieb Hauptmann, Nieder-Lausitzsche Wendische Grammatica (Lübben godine 1761.).

¹⁹ Bierling, Didascalica seu orthographia vandalica (1689.).

²⁰ Abraham Francelius (Francel, Brancell), De originibus linguae Sorabicae libri IV (1693. — 1696.).

²¹ Johann Friedrich Firtz (1747.—1819.), pastor u Gołkoicima (Golchwitz) kraj Kholebuza. Sijelo župe bijaše u Gołkoicima, dok je u Gołbinju bila filijala. U Baričevićevu prijepisu glase te lužičke riječi: Farrara Jolkozach a Jolbine, ali, kako Penzelova originalnoga pisma više nema, ne znam, je li ih i on sam tako napisao.

pominje dvije, jednu pače sa slavenskim natpisom²². Najzad, da dokaže, da su oba lužička narječja jedan jezik, ispisuje Baričeviću početak evanđelja Sv. Ivana u oba dijalekta.

Listu prilaže pisac „*ἐπιτίμιον*“ ispjevan u čast nadvojvode Karla Ljudevita, koji je sretno vojevao protiv Napoleona, i tuži se, da je Kranjska već sva zapremljena od Francuza i škole da su zatvorene. »Čujem da se one imadu otvoriti odmah poslije Uskrsa, a nije ih dabogme nikako trebalo ni zatvoriti. No ipak sumnjam. Mnogi naime daci živu od stipendija, koje im se ne će isplaćivati prije odlaska Francuzâ, te mislim, da će oni svi preseliti u Zagreb, Graz ili Beč, gdje će moći uživati svoje stipendije i nastaviti svoje nauke. Ako se to dogodi, i ako ja moram cijelo ljeto provesti bez učenikâ, ostavit ću i Francuze i Ljubljanu, i doći u Zagreb, da ili tamo ili u drugom gradu Ugarske ili Slavonije provedem ljeto. Možda će mi znanje novijih jezika: francuskog, talijanskog, engleskog i t. d., kod tvojih zemljaka namaći sredstva da se prehranim«. Nema ni novčića uštedena te pita Baričevića, bi li mu savjetivao da naum svoj izvede. Još dodaje, da je primio prvu svesku Durichove »Slavenske biblioteke«, i pominje neke bečke književne novosti, koje ne zasijecaju u slavistiku.

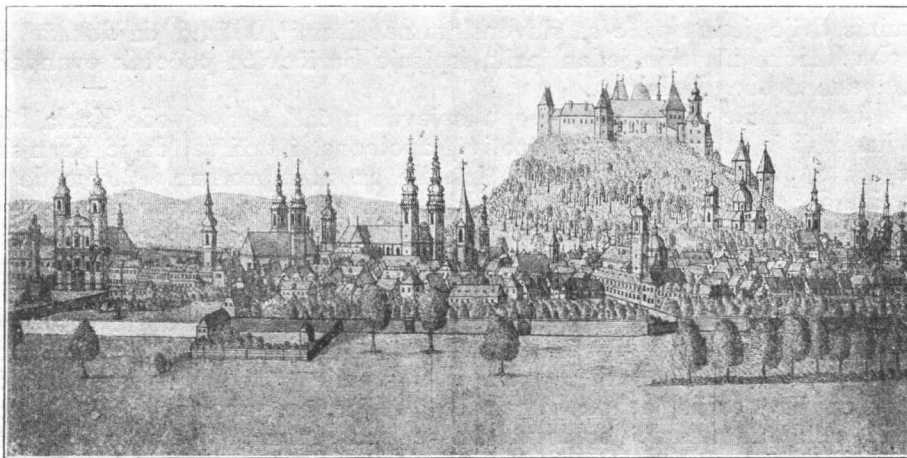
Pismo Penzelovo nema datuma. »Ne mogu«, domeće on na kraju, »zapisati datum; pošta je zatvorena i ne znam, kad će je Francuzi otvoriti; dotle moraju i ovo i ostala pisma moja počivati u mojim kovčezima«. No po sadržaju se razbira da je pisano u aprilu 1797. Kad ga je Baričević primio, ne može se razbirati, jer se odgovor njegov nije sačuvao. Uostalom, Baričević mu i nije odgovorio pismom, već mu je posvetio neku pjesmu. »Accepi, vir amicissime«, piše mu Penzel više od godinu dana kasnije (8. VI. 1798.), »odaica illa tua mellitissima, quae tibi nomini meo inscribere placuit. Mellitiora fuissent, si, ita ut exspectare par erat, lineaa monnullas tua manu signatas addere voluisses«.

To pismo od 8. juna 1798. posljednje je, što ga je Penzel pisao Baričeviću. On mu se gorko jada, da je otpušten od službe »sine ullo viatico, sine pensione«. Zašto se to desilo, ne može reći, jer nitko ne može biti sucem u vlastitoj stvari — a ktome »mihi difficili bile tumet jecur«. Moli Baričevića da ga preporuči kakvom hrvatskom plemiću za odgojitelja njegovih sinova. Muziku doduše ne zna, ali zato znade francuski, talijanski i engleski govoriti i pisati, što svjedoči zbirka njegovih pisama izišlih štampom u Leipzigu. Poslat će mu je, čim je sâm primi.

Je li mu Baričević što god odgovorio na to pismo, nije mi poznato; odgovor se dajbudi nije sačuvao. No rekao bih da mu nije odgovorio. Bit će da je štošta saznao o njem, pa se bojao prisnijega saobraćaja s njime. Istom gotovo godinu dana kasnije (15. maja 1799.) piše mu kratko pisamce, kojega Penzel zacijelo nije primio, a i sâm Baričević sumnja da će stići u njegove ruke. Čuo je, veli, da je Penzel iznenada oputovao iz Ljubljane, pa mu po zagrebačkom građaninu, koji putuje onamo, šalje nekoliko redaka. »Neznam, nijesi li odista oputovao, no gdje god bio, neka te Bog uzdrži zdrava i meni sklona, što ćeš mi pokazati time, da mi budeš često pisao«.

Penzel mu nikad više nije pisao. Zla sudbina njegova krenula ga je zauvijek iz ovih naših strana. Ostavivši Ljubljanu on je pošao u Trst i tu je neko vrijeme živio poučavajući u talijanskom i njemačkom jeziku. U Trstu se s njime sastao njemački pisac Johann Gottfried Seume, koji taj

²² Koji je, u Baričevićevu prijepisu dašto, užasno izopačen.



Ljubljana oko godine 1760. (U Državnom Muzeju u Ljubljani.)

susret svoj opisuje u svom poznatom djelu »Spaziergang nach Syrakus im Jahre 1802.« »Ich fand hier [u Trstu]«, piše on (u Reclamovu izdanju Seumeova djela str. 69. i 70.) »den Philologen Abraham Penzel, der in Triest den Sprachmeister für Italiener deutsch und für die Deutschen italienisch macht. Die Schicksale dieses sonderbaren Mannes werden eine lehrreiche, angenehme Unterhaltung gewähren, wenn sie gut erzählt würden. Von Leipzig und Halle nach Polen, von Polen nach Wien, von Wien nach Laibach, von Laibach nach Triest, und überall in genialischen Verbindungen. Der unglückliche Hang zum Wein had ihm manchen Streich gespielt und ihn noch zuletzt genöthigt, seine Stelle in Laibach aufzugeben, wo er Professor der Dichtkunst am Gymnasium war. Er hat durch seine mannichfaltigen, verflochtenen Schicksale ein gewisses barockes Unterhaltungstalent gewonnen, das den Mann nicht ohne Theilnahme lässt. »Per varios casus, per tot discrimina rerum tendimus Tergestum«, sagte er mit vieler Drolerie. »damit uns hier, wie Winckelmann [koji je umoren u Trstu], der Teufel hole...«

Penzel je umro god. 1819. u Jeni. Vrativši se iz Trsta u Njemačku potucao se nekoliko godina od nemila do nedraga, dok nije god. 1816. milošću velikog vojvode Weimarskoga postao lektorom engleskog jezika u Jeni. Rodio se kalvin, u Poljskoj je postao katolik, a prije smrti prešao na protestantizam. Svoje je tijelo u testamentu prepustio anatomskom kabinetu medicinskog fakulteta u Jeni.

Résumé. L'article ci-dessus donne quelques extraits de la correspondance entre Abraham Jacques Penzel et Adam Aloyse Baričević (Baritchévitch). Penzel, Allemand de naissance, était un homme très érudit qui parlait une dizaine de langues, mais d'ailleurs un vrai bohémien et, par malheur, sujet à boir. L'auteur de l'article le compare aux scolastiques vagabonds du moyen âge. La destinée l'avait jeté à Ljubljana, où il commença à s'intéresser aux langues et littératures des Slaves méridionaux. Ainsi se fit-il qu'il entra en correspondance avec Adam Baričević, curé à l'église de la Sainte Vierge et professeur du lycée de Zagreb, lui aussi un homme très érudit, grand bibliophile et très bon latiniste. La correspondance entre ces deux hommes nous procure une description de la vie intime des cercles littéraires en Carniole et en Croatie à la fin du XVIIIe siècle.